

Дослідження процесу ультрафільтраційного очищення інвертованого бурякового екстракту

О.І. Сизоненко, Ю.Г. Змієвський, І.О. Крапивницька*, В.Г. Мирончук

Національний університет харчових технологій, Київ, Україна

*Corresponding author. E-mail: eos_irina@mail.ru

Paper received 20.03.15; Accepted for publication 08.04.15.

Анотація. Досліджено основні технологічні умови проведення ультрафільтраційного очищення інвертованого бурякового екстракту на установці непроточного типу та мембранах УПМ-10 та УПМ-50. Встановлено, що для очищення інвертованого бурякового екстракту від несахарів раціонально використовувати мембрану УПМ-10, тому що у порівнянні з мембраною УПМ-50 вона має вищу селективність за сухими речовинами на 29-34 % та за білком на 5,5-6,4 %, при незначній різниці зниження продуктивності мембрани під час процесу очищення.

Ключові слова. ультрафільтрація, інвертований буряковий екстракт, сахароза

Вступ. Активне впровадження мембранних процесів в харчову промисловість пов'язано з можливістю розділяти розчини на молекулярному рівні, зберігаючи при цьому нативний стан цінних компонентів. Найбільш поширені баромембранні процеси: мікро-, ультрафільтрація, зворотній осмос, рушійною силою яких є різниця тиску. У цукровій промисловості ці технології практично не застосовуються, що пов'язано з великими обсягами виробництва та недостатньою кількістю наукових досліджень у цій області. Однак, відомі роботи, в яких описано, як ультрафільтрацією очищали від нецукрів дифузійні соки, отримані, як з тростини [1, 2], так і цукрового буряка [3-5]. Це дозволило знизити кольоровість і каламутність розчинів до 60 і 78% відповідно [1, 3, 4], при цьому спостерігалася низька селективність

мембран по сахарозі – від 6,74 до 17,68% [2], що робило втрати цільового компонента з концентратом не більшими. Для отримання високого ступеня очищення такого соку, необхідно його обробляти не тільки ультрафільтрацією, але і доочишувати адсорбентами або іонообмінними смолами [1].

Невивченим залишалось застосування ультрафільтрації в технологіях отримання цукрових сиропів, призначених для застосування в харчовій промисловості. Тому метою даної роботи було експериментальне дослідження процесу ультрафільтрації для очищення зазначених розчинів від нецукрів.

Матеріали і методи. Параметри вихідного бурякового екстракту представлені в табл.1.

Таблиця 1. Параметри бурякового екстракту перед ультрафільтрацією

Сухі речовини, %	Чистота, %	Концентрація сахарози, %	pH	Кольоровість, од.опт. густ.	Концентрація білків, %
14,5	88,5	13,3	4,7	2922	0,454

Очищення цукрових сиропів здійснювали на баромембранній лабораторній установці непроточного типу з ефективною площею мембран $1,38 \cdot 10^{-3}$ і $3,42 \cdot 10^{-3}$ м² на мембранах марок УПМ-10 та УПМ-50 виробництва ПАТ НТЦ «Владіпор» (Російська Федерація). Установа має теплову сорочку, в яку подається з термостата дистильована вода із заданою температурою. Їх принцип дії детально описаний у роботі [6]. Температура розчинів при проведенні першої серії експериментів (залежність питомої продуктивності і селективності мембран від тиску) була в межах $20 \pm 3^\circ\text{C}$.

Розрахункові формули. Питому продуктивність J (дм³/(м²·год)) і селективність R (%) мембран розраховували за наступними формулами [7]:

$$J = \frac{3600 \cdot V}{S \cdot \tau} \quad (1)$$

де V – об'єм очищеного розчину (пермеату), дм³, одержуваний за час τ , с; S – ефективна площа мембрани, м².

$$R = \left(1 - \frac{C_p}{C_r} \right) \cdot 100 \quad (2)$$

де C_p , C_r – вміст компоненту в пермеаті та концентраті відповідно, г/дм³.

Результати і обговорення. Полімерні мембрани в перші години роботи під дією тиску ущільнюються, що призводить до зниження їх питомої продуктивності.

Щоб це явище не відбивалося на кінцевих результатах, нові мембрани були відпресовані протягом 2 год шляхом фільтрування крізь них дистильованої води при тиску 0,8 МПа. Далі в установку заливали 100 мл соку і встановлювали в камері необхідний тиск. Для стабілізації потоку пермеата, перші 5 мл зливали, далі відбирали 6 проб по 5 мл, заміряючи час відбору кожної проби. Розраховували питому продуктивність мембран за формулою 1, на графіках зображували середнє значення. Далі сік зливали, установку промивали дистильованою водою і 2% розчином лимонної кислоти, після чого заливали нові 100 мл соку і продовжували дослідження згідно з планом.

На першому етапі досліджень використовували дві ультрафільтраційні мембрани (УПМ-10 та УПМ-50) з різною відсікаючою здатністю за молекулярною масою (10 і 50 кДа відповідно). На рис. 1 представлена залежність їх питомої продуктивності від тиску.

Видно, що для мембрани УПМ-50 максимальний потік пермеата спостерігався при 0,3 МПа, а для УПМ-10 він залишався незмінним у всьому дослідженому діапазоні тисків. У першому випадку мембраною затримувалися фракції крупніше розміром, які формували більш "пухку" динамічну мембрану, що на першому етапі призводило до підвищення J пропорційно рушійній силі. Однак, більш високі значення тиску (0,5 МПа і вище) скоріше всього сприяли ущільненню динаміч-

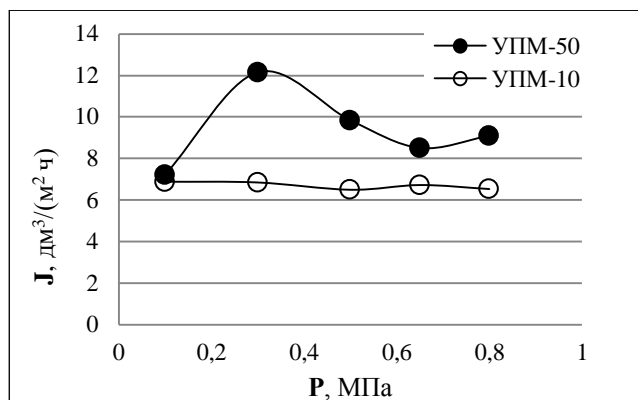

Рис. 1. Залежність питомої продуктивності мембран УПМ-10 та УПМ-50 від тиску.

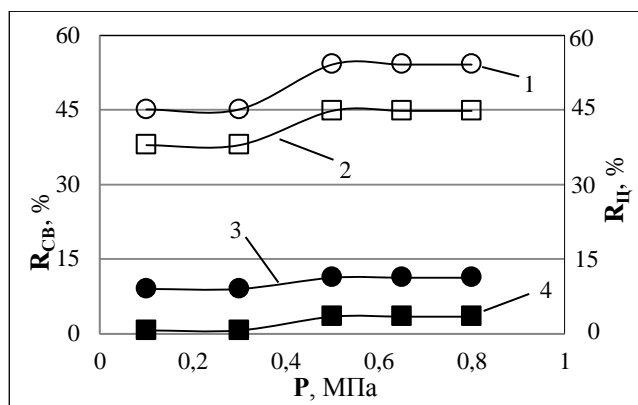

Рис.2. Залежність селективності мембран УПМ-10 (прозорі символи) і УПМ-50 (суцільні символи) за сухим речовинам (R_{св}) (2 і 4) і сахарозі (R_ц) (1 і 3) від тиску.

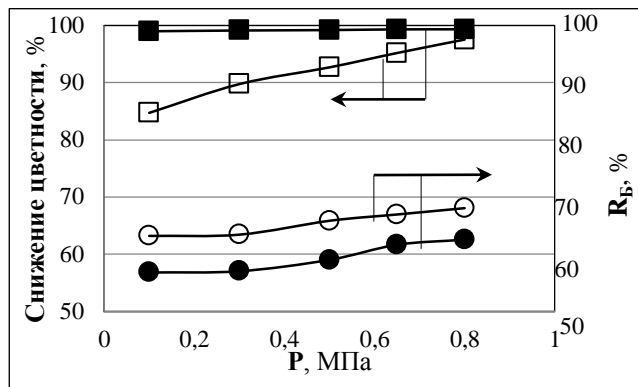

Рис. 3. Залежність зміни кольоровості соку цукрових буряків після ультрафільтрації та селективність по білковим з'єднанням (R_Б) мембран УПМ-10 (прозорі символи) і УПМ-50 (суцільні символи) від тиску.

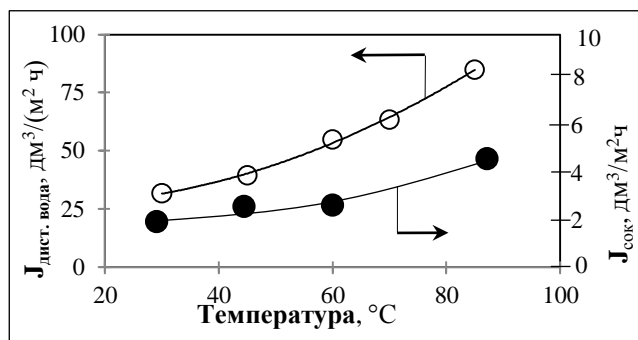

Рис. 4. Залежність питомої продуктивності мембрани УПМ-10 при ультрафільтрації дистильованої води і соку цукрового буряка. Тиск 0,1 МПа.

ної мембрани і можливо в якійсь мірі – полімерної. Для кожного тиску встановлювалася динамічна рівновага, коли кількість розчинених речовин, що підводяться до мембрани конвективним потоком, дорівнювала кількості речовин дифундуючих від її поверхні. Ущільнення динамічної мембрани в цих випадках відбувалася в перші хвилини експерименту у зв'язку із збільшенням рушійної сили і відповідно потоку в бік розділюючої перегородки. Можна припустити, що такі явища характерні і для мембрани УПМ-10. Однак, в цьому випадку біля мембрани накопичувалися фракції менших розмірів, які формували більш щільний динамічний шар. В обох, описаних вище, припущеннях не можна також відкинути можливе часткове закупорювання пор, що достатньо характерно для процесу ультрафільтрації.

Із рис. 2 та 3 видно, що для обох мембран селективність по сухим речовинам, сахарозі і білкам збільшувалася при 0,5 МПа, що також підтверджує ущільнення динамічного шару.

УПМ-50 затримує незначну частину сухих речовин, що може негативно позначитися на якості кінцевого продукту, незважаючи на те, що втрати сахарози з концентратом будуть мінімальні ($R_{ц} = 9,02-11,28\%$). Зниження кольоровості пермеату порівняно з вихідним розчином, на перший погляд, має аномальний характер, тому що мембрана УПМ-10 затримує більшу кількість, як білкових сполук, так і сухих речовин в цілому. Пояснити такі результати можна таким зразком. Цей показник для пермеату, отриманих при поділі соку мембраною УПМ-50, визначали практично відразу після експерименту, в той час, як для пермеату після УПМ-10 - тільки через добу. Через такий проміжок часу спостерігалася помутніння пермеату після УПМ-50, що свідчить про окисленні різного роду несахаров. Слід зазначити, що обидві мембрани не здатні забезпечити повну очистку розчину від баластних сполук. З двох мембран краще справляється з цим завданням УПМ-10, незважаючи на більшу кількість сахарози, яка буде залишатися в концентраті. Цю проблему можна вирішити шляхом застосування діалізації [8] або використовувати отриманий концентрат для виробництва етанолу [9].

Одним із способів зниження енерговитрат на етапі згущення бурякового екстракту, очищеного ультрафільтрацією, є застосування зворотного осмосу [10], що дозволяє не тільки підвищити концентрацію сухих речовин, а й знизити більш ніж на 30 % витрати енергії [11], споживаної при згущенні. Таким чином, необхідно враховувати не тільки якість продукту, одержаного після ультрафільтрації, а й способи його подальшої обробки.

На рис. 4 представлена залежність питомої продуктивності від температури для дистильованої води і соку цукрового буряка. Обидві лінії мають однаковий характер. Величина $J_{сик}$ практично в 10 разів менше, ніж $J_{дист. вода}$, що пов'язано з наявністю значної кількості розчинених речовин в соці (14,5 % сухих речовин). Як вже зазначалося, питома продуктивність з підвищенням температури збільшується в результаті зниження в'язкості розчину.

Фізико-хімічні показники бурякового екстракту після ультрафільтрації при різних температурах представлені в табл. 2.

Таблиця 2. Фізико-хімічні показники бурякового екстракту після ультрафільтрації при різних температурах

Температура, °С	Сухі речовини, %	Концентрація сахарози, %	Кольоровість, од. опт. густ.	Концентрація білків, %
30	9	7,5	40,25	0,167
45	9	7,5	40,3	0,166
60	9	7,5	63,85	0,155
85	9	7,5	87,06	0,15

Встановлено, що селективність по сухим речовинам і сахарозі не змінюється при нагріванні соку і дорівнює 37,93 і 43,61 % відповідно, відсоток зниження кольоровості зменшується від 98,62 до 97,02 %, селективність по білках збільшується від 63,22 до 66,96 % при підвищенні температури від 30 до 85°C. Це можна пояснити денатурацією білкових та інших органічних сполук під дією температури, що призводить до зміни їх фізико-хімічних властивостей і розмірів. Температура, яка перевищує 60°C також сприяє руйнуванню молекул сахарози, що може призвести до її додаткових втрат. Тому раціонально екстракт цукрового буряка розділяти ультрафільтрацією при температурі 60°C.

Висновки

1. Встановлено, що при очистці ультрафільтрацією максимальне значення питомої продуктивності для мембран УПМ-50 досягається при 0,3 МПа і складає 12,2 дм³/(м²·год), а для мембран УПМ-10 питома продуктивність с підвищенням тиску не змінюється і знаходиться на рівні 6,7 дм³/(м²·год).
2. Для очищення інвертованого пектинового екстракту від несахарів раціонально використовувати мембрану УПМ-10, тому що у порівнянні з мембраною УПМ-50 вона має вищу селективність за сухими речовинами на 29-34 % та за білком на 5,5-6,4 %.

REFERENCES

- [1] Hamachi, M., Gupta, B.B., Ben Aim, R. Ultrafiltration: a means for decolorization of cane sugar solution // Separation and Purification Technology. – 2003. – V. 30. – P. 229-239.
- [2] Bhattacharya, P.K., Agarwal, S., De, S., Rama Gopal, U.V.S. Ultrafiltration of sugar cane juice for recovery of sugar: analysis of flux and retention // Separation and Purification Technology. – 2001. – V. 21. – P. 247-259.
- [3] Seres, Z., Gyura, J., Eszterle, M., Djuric, M. Separation of non-sucrose compounds from syrup as a part of the sugar-beet production process by ultrafiltration with ceramic membranes // European Food Research and Technology. – 2006. – V. 223, № 6. – P. 829-835.
- [4] Hakimzadeh, V., Razavi, S.M.A., Piroozifard Mir Kh., Shahidi M. The potential of microfiltration and ultrafiltration process in purification of raw sugar beet juice // Desalination. – 2006. – V. 200. – P. 520-522.
- [5] Loginov, M., Loginova, K., Lebovka, N., Vorobiev, E. Comparison of dead-end ultrafiltration behaviour and filtrate quality of sugar beet juices obtained by conventional and “cold” PEF-assisted diffusion // Journal of Membrane Science. – 2011. – V. 377. – P. 273-283.
- [6] Myronchuk, V.G., Grushevskaya, I.O., Kucheruk, D.D., Zmievskii, Yu.G. Experimental study of the effect of high pressure on the efficiency of whey nanofiltration process using an OPMN-P membrane // Petroleum Chemistry. – 2013. – V. 53(7). – P. 439-443.
- [7] Kilduff, J., Weber, W.J. Transport and separation of organic macromolecules in ultrafiltration processes // Environmental Science Technology. – 1992. – V. 26. – P. 569-577.
- [8] Duarte, R.M.B.O., Santos, E.B.H., Duarte, A.C. Comparison between diafiltration and concentration operation modes for the determination of permeation coefficients of humic substances through ultrafiltration membranes // Analytica Chimica Acta. – 2001. – V. 442. – P. 155-164.
- [9] Kawa-Rygielska, J., Pietrzak, W., Regiec, P., Stencel, P. Utilization of concentrate after membrane filtration of sugar beet thin juice for ethanol production // Bioresource Technology. – 2013. – V. 133. – P. 134-141.
- [10] Goncharuk, V.V., Osipenko, V.O., Balakina, M.N., Kucheruk, D.D. Water purification of nitrates by low-pressure reverse osmosis method // Journal of Water Chemistry and Technology. – 2013. – V. 35 (2). – P. 71-75.
- [11] Madaeni, S.S., Zereski, S. Energy consumption for sugar manufacturing. Part I: Evaporation versus reverse osmosis // Energy Conversion and Management. – 2010. – V. 51(6). – P. 1270-1276.

Investigation of main technological conditions of the ultrafiltration purification of inverted beet extract

O. Syzonenko, Yu. Zmievskii, I. Krapyvnytska, V. Myronchuk

Abstract. The main technological conditions of the ultrafiltration purification of inverted beet extract were investigated. Studies were conducted on the installation of periodic process with membranes of the types UPM-10 and UPM -50. Usage of membrane UPM-10 is better than membrane UPM-50 because the first one has a higher selectivity for solid substances by 29-34% and for the protein by 5,5-6,4% with negligible difference in reduced productivity of the membrane during the process of purification.

Keywords: ultrafiltration, inverted beet extract, sucrose